

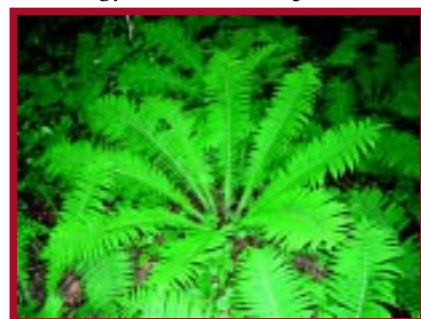
“Nincs szükségünk egy felhők fölötti vagy múltbéli második világra, a mi korunk lenyűgöző szépségeket kínál, amelyek az érzéketlen szemnek rejtve maradnak, de a látó szemnek elérhetőek és nyitva állnak.”
(Endell)

Lassan 15 éve annak, hogy szabadon barangolhatunk hazánk egyik különleges szépségű hegyvidéki táján. A rendszer-váltás előtt az 1980-ban létrehozott Kőszegi Tájvédelmi Körzet nagy része a kirándulók elől elzárt terület volt, csupán egy-egy ritka alkalom adódott, amikor ihattunk a Hétforrás vizéből, vagy éppen nézegethettünk az Írottktó kilátóról. Ez a fajta elszigeteltség nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Kőszegi-hegység természeti értékei fennmaradhassanak, s napjainkra a látogatók számára elérhető közelségűvé váltak.

A Tájvédelmi Körzet 4300 hektáron terül el (ebből 550 ha fokozottan védett), és Kőszeg, valamint Kőszeghegyalja öt kis települését, Cákot, Bozsokot, Velemet, Kőszegszerdahelyet és Kőszegdoroszlót foglalja magában.

Itt, Magyarország nyugati határszélén található a Dunántúl legmagasabb pontja, a 883 m magas Írottktó.

Mint az Alpok legkeletibb nyúlványa, a Kőszegi-hegység magán viseli a magashegységek jellemzőit, emellett mediterrán hatást tükröző gesztenyeligetek, nedves és száraz rétek, szőlők, gyümölcsösök, valamint a hozzájuk kapcsolódó állatvilág teszik egyedülállóvá e tájat.

struccpáfrány

A túrázni vágyóknak számtalan lehetőség kínálkozik a minden évszakban változatos színekben pompázó hegységben. A gyógyító szubalpin klíma, a környék történelmi múltja, Kőszeg nyugalmat árasztó hangulata, az egyre bővülő kulturális programok, a színvonalas vendéglátás mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az ide látogatóknak kellemes időtöltést jelentsen a vidék.

Kívánjuk, hogy a kiadvány segítségével szolgáljon mindezek megismeréséhez!

tavaszi erdő

Cáki pincesor

Kőszeg-hegyalja aprócska településén, Cákton található festői szépségű környezetben a híres Cáki pincesor. A műemlékként védett 9 db zsúpfedezésű pince régi korok hangulatát idézi. Körülöttük néhány 100 éves szelídgesztenyefa őrzi emlékét a valamikor virágzó gesztenyeligeteknek. A XIX. század második felében épült házakban gyümölcsöt (szőlőt, gesztenyét), bort tároltak.

A pincesor szabadon megtekinthető, a pincék belső berendezése a nyitvatartási időben, március 15-től október 31-ig, hétfő kivételével naponta 10-12 és 14-16 óra között látható.

A Cáki pincesor a Szabó-hegyi buszmegállóból 4 kilométeres sétával kb. 1 óra alatt érhető el.

Cáki pincesor

Túraútvonalak

Kék jelzés: Tömörd felől a Jurisics-vár érintésével halad a Kálváriához * Pintér-tető * Hétforrás * Óház * Vöröskereszt * Stájer-házak * Hörmann-forrás * Írottktó * Bozsok

Piros jelzés: Kőszeg, Meszes-völgyi elágazó * Pogány-völgyi pincesor * Enikő-forrás * Elektromos-forrás * Eresztény-major, atlaszcédrus * Velem * Hosszú-völgy * Asztal-kő * Apostolok-fája * Írottktó

Zöld jelzés: Kőszeg, (ONCSA-házak) * Szabó-hegy, Parkerdő, erdei tornapálya * Óház * Steinbach-kő * Mohás-forrás * Kőszeg, Meszes-völgy

Sárga jelzés: Kőszeg, Pogány-völgyi pincesor * Botosok * Cáki pincesor * Velem * Kőszegszerdahely * Kőszegdoroszló * Lukácsháza * Kőszegfalva * Kőszeg

Helyüket főként kertek, szőlők és üdülőtelkek foglalják el. Hasonlóan megfogyatkoztak a természetes gyepek is: a szántók és intenzív gyümölcsösök tömbjei között csak a patakok menti keskeny sávban maradtak fenn mocsár- és láprétek, kaszálók.

Számos növényfaj hazánkban csak a tájvédelmi körzetben fordul elő, mint a hegyi lednek, az alpesi valamint az osztrák tarsóka, a hármalevelű kakukktorma és a fehér sáfrány. Az eltűnt fajok között tartjuk nyilván a tavaszi pimpót, keskenylevelű hölgyalmát és a foltos ujjaskosbort.

Az égbe törő, árnyat adó bükkösökben rejtőzik a lombfakadás előtt nyíló, később piros bogyót érlelő farkasboroszlán, valamint az illatos virágú erdei ciklámen. Szegélyükön nyáron az enciánkék színű fecsketarjics virít, és a magashegységekben gyakori fűtös bodza bogyói pirosanak.

Szurdokerdőkben él az évelő holdviola, a farkasölő sisakvirág és a fokozottan védett széleslevelű harangvirág. Sziklakibúváson bújnak meg aprócska páfrányféléink, a kis holdruta, az aranyos, a fekete és a zöld fodorka.

A tölgyerdők gazdag aljnövényzetét tarkítja a tavaszi lednek, a piros és a kardos madársisak, valamint az összefüggő kék foltokban megjelenő kis télizöld meténg. Májusban fehérre színezi a tölgyesek gypsintjét a gyöngyvirág sűrű szőnyege

Mocsár- és lápréteken virít a nyúlánk szárú, sárga gömböcske-virágairól felismerhető zergeboglár, és a messziről kéklő szibériai nőszirmom. Itt borzolja a szél a gyapjúsások fehér, gyapjúszerű virágát, amely a termésérést követően az apró magok terjedésében játszik fontos szerepet.

fehér sáfrány

leánykökörcsin

fűtös bodza

Óház

A 609 m magas Óház-tetőn kezdődött Kőszeg alapítása. Itt épült, valószínűleg határőrizeti céllal, a XIII. században a város első vára, a Felsővár v. Óvár. Később, a XIV. században, az Alsóvár (Esterházy v. Jurisics-vár) létrejöttével fokozatosan elveszítette jelentőségét. A romossá vált épület helyébe elsőként egy fából, majd 1896-ban egy kőből készült kilátót emeltek, melyet egy szélvihar döntött le. Az 1991-től kezdődő ásatásokban feltárt lakótorony alapjaira állították fel 1996-ban a mai kilátót. Könnyű elérhetősége miatt a turisták előszeretettel látogatják. Gyönyörű kilátás nyílik innen Kőszegre, Szombathelyre, a közeli tanúhegyekre, a Ságra és Somlóra, valamint a szomszédos Ausztriára. Az Óházat érinti a pár éve létesült Csillaghúr tanösvény.

Óház

Az Óház a Szabó-hegyi buszmegállóból 4,5 kilométeres sétával kb. 1 óra alatt érhető el.

Stájer-házak

A házak nevüket a Mária Terézia által 1750-ben idetelepített stájer erdészekről kapták. Ma az igényesen felújított épületekben Erdészeti Múzeum és erdei iskola működik. A közelükben található emlékkő tábláján olvashatjuk a Kőszegi-hegységben egykor tevékenykedő jeles kutatók, erdészek nevét.

A múzeum kedden, csütörtökön, szombaton és vasárnap 10-16 óráig, valamint előzetesen bejelentkező csoportok esetében egyéb időpontban is látogatható.

A Stájer-házak a Szabó-hegyi buszmegállóból 8 kilométeres sétával kb. 2 óra alatt érhető el.

Stájer-házak

védett fehérhátú harkály keresgél. Lassan megérkeznek az első vonulók: bíbicek jajonganak a hegylábi réteken, hegyi billegető énekel a patakok szurdokaiban, vörösbegyek és barátposzáták hangjától zeng az erdők széle. A fenyvesekben búboscinege készíti apró odúját. A vaddisznó már csíkos malacait vezeti, a szarvasbikák épp elhullatták agancsaikat, az őzek pedig biztonságos helyet keresnek a rövidesen születő gidájuk számára. A kilátókból a darázsölyv nászrepülésében gyönyörködhetünk: megfigyelhetjük, amint a madár tapsol - összecsapja szárnyait - a levegőben. A réteken fehér gólyák járnak táplálék után, fasorokba rejtett fészken ül a kormos varjú, az erdő fölött pedig az éppen kikelt fiókáinak táplálékot kereső fekete gólya köröz. Éjszakánként az erdei fülesbaglyok és a macskabaglyok huhogása töri meg az erdők csendjét.

Nyár elején az addig kevésbé feltűnő rovarvilág is megélné. Az erdei vágások szélén zöld, fekete és piros színben pompázó alpesi sáskák ugrálnak, helyenként a hosszú csápú, piros málnaszöcske pihen. Tarka csíkos medvelepkek, fehérén szegett, fekete gyászlepkék, vörös alapon barnával pöttyözött kis rókafelek látogatják a virágzó növényeket. A patakok fölött erdei és kisasszony szitakötők lebegnek, az avarban pedig a sokszor méteresre is megnövő erdei sikló kúszik. A lomberdőkben örvös légykapó neveli fiókáit. A fekete-fehér tollazatú madár a lombkorona belsejében lévő ágak csúcsáról lesi repülő rovar táplálékát, melyet csőrébe gyűjtve víz utódainak. Lucfenyők tűlevelei közé rejtett fészében költi tojásait a tüzesfejű királyka, legkisebb énekesmadarunk. A réteken a fűrj pityy-palattyát halljuk, a madarat azonban csak ritkán tudjuk megpillantani: a sűrű fűben rejtőzik. Pincék, présházak zugaiban a házi rozsdafarkú fészke rejtőzik. A ragadozómadarak is fiókákat nevelnek. A máskor nyugodtan pihenő egerészölyvek most megállás nélkül hordják a pockokat a mindig éhes fiataloknak. Június végén aztán elhallgat az erdő. Még néhány madár ugyan fiókáit nevelgeti, többségük azonban már befejezte a költést és az őszi vonulásra készül.

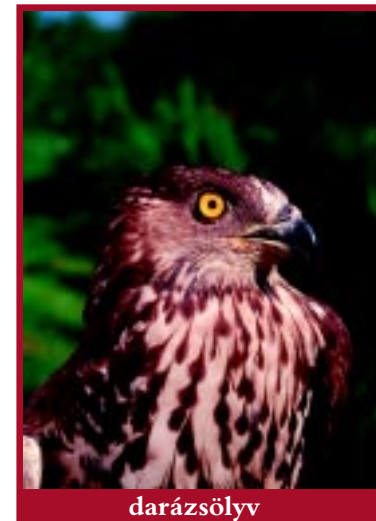

foltos szalamandra

Őszre az állandó vízű tócsákat elhagyják a kifejlett unokák, varangyok és a szalamandrákhoz hasonlóan telelőhelyet keresnek az avar alatt, gyökerek között. A

kis patkósorrú denevérek behúzódnak a sziklarepedésekbe, bányavágatokba, ahol laza csoportokban, függeszkedve telelnek. A vonuló madarak közül a hegyalja homokbányáiban fészkelő gyurgyalagok indulnak el elsőként dél felé. Jellegetes pirregésüket gyakorta hallhatjuk a magasból. Éjszakánként vörösbegyek és énekes rigók finom hangjai jelzik: nagy a forgalom a madarak országútján. Rajtuk kívül az apró poszáták, légykapók és füzikék is vonulnak, a hosszú úthoz szükséges erőt az erdőszéli bokrosok terméséből merítik. A szántókon, réteken szürke gémelek csapatai jelennek meg, pockok és egerek után kutatva.

A tél beköszöntével az északi tájak és a magashegységek lakói érkeznek a környékre. Elegáns, szürke tollruhában, fekete végű szárnyain siklik, imbolyog a kékes rétihéja, a bokrok csúcsán pedig nagy őrgébics les pocokzsákmányára. A fenyők tobozain a nálunk is fészkelő keresztcsőrűk lógnak, bontogatva a magot rejtő tobozpikkelyeket. A juharok, kőrisek termését süvöltők fogyasztják, melyek eddig csak ritkán kerültek szem elé, lévén

darázsölyv

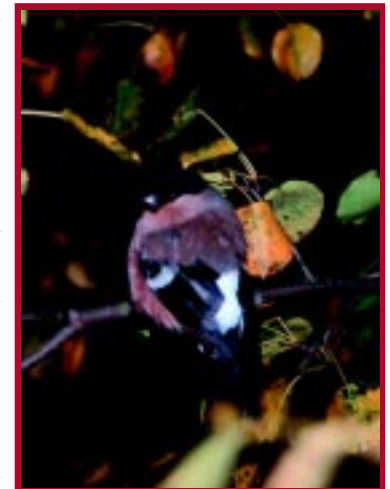
ritka fészkelői a hegységnek. A tűzpiros mellű hímekek és a barna színű, fekete sapkás tojók finom fütyögéssel hívják egymást. Keletről vetési varjak csapatai érkeznek, melyek a réteken, szántókon keresik táplálékukat. Az erdei tisztásokon hollók fogyasztják a téli vadászatokon elejtett állatok belsőségeit, a fenyőszajkók pedig kékszárnyú hazai rokonaikkal a mogyoróbokrokra lakmároznak. A nyáron sünöket fogyasztó uhu ilyenkor főként madarakat zsákmányol, alkalmanként azonban még nappali ragadozók is áldozatává válnak.

csíkos medvelepke

kövi rák

süvöltő

A KŐSZEGI-HEGYSÉG KIRÁNDULÓHELYEI

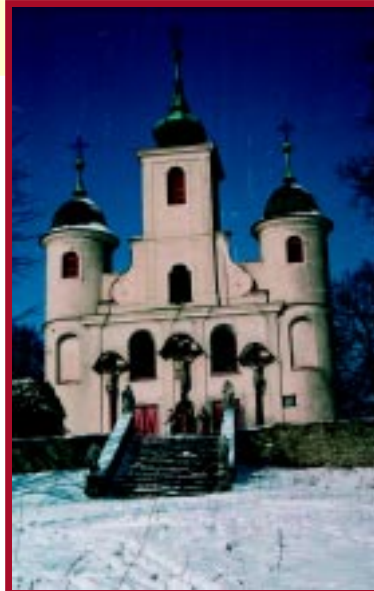
Kálvária

A hegység északkeleti végén lévő dombon épült a város szinte minden pontjáról látható Kálvária templom, amelyhez stációépületekkel szegélyezett meredek földúton juthatunk el.

A barokk templomot a pestis járványt követően jezsuita kezdeményezésre 1729 és 1734 között építették. Mellé egy évvel később remetelak is épült. Lakói között volt a templom első festője, gróf Weisz Henrich. A dombtetőről szép kilátás nyílik Kőszeg városára.

Nem messze innen található az 1936-ban emelt háromhalmos Trianoni kereszt, innen a szomszédos Ausztriába tekinthetünk át.

A domb lábánál egy tábla emlékeztet egy hajdani bunkerre, ahol a Szálasi-kormány idején, 1944 decemberétől 1945 márciusáig a Szent Koronát őrizték.

Kálvária templom

A Kálvária a kőszegi Árpád-térről 2 kilométeres sétával kb. 30 perc alatt érhető el.

Hétforrás

A legkedveltebb kirándulóhelyek egyike az osztrák határhoz közeli rőtfalvi völgykatlanban fakadó Hétforrás. A jelenlegi forrásfoglalás a Millennium évében készült, ekkor nevezték el a hét magyar vezérről. Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba és Töhötöm nevét kis kőtáblákon olvashatjuk. A kristálytiszt, meglehetősen hidegvízű forrás látta el vízzel a fölötté magasodó Óvárat v. Felsővárat. Erre utal a forrás régi elnevezése: Várkuta, Óvárkút. A Hétforrás 1994-ben, majd 2003-ban felújításra került. A közelben romokban álló egykori határőrlaktanya várja jobb sorsát.

A Hétforrás a Szabó-hegyi busz-megállóból 5 kilométeres sétával kb. 1,5 óra alatt érhető el.

Hétforrás

Hegyi réteken tömegesen előfordul a sárga színű szártalan kankalin és az agárkosbor. Itt élnek selymesen szőrös tavaszi virágaink, a leány- és a fekete kökörcsin. A hegyi árnik a jelenléte az aktív természetvédelemnek köszönhető, hiszen az egykor kipusztult fajt pár éve sikerült visszatelepíteni.

A fenyvesek, fenyőelegyes tölgyesek savanyú talaját kedveli ritka harasztunk a kapcsos korpafű, az utak mentén gyakori csarab, az errefelé bariszölőként emlegetett fekete áfonya és a mindössze egy helyen előforduló vörös áfonya.

A patakpartok égerligeteiben él az impozáns megjelenésű struccpáfrány és a ráncos levélzetű, magasra növekvő fehér zászpa.

A tájra jellemző szelídgesztenyések adnak otthont több orchideának, így a bodzaszagú ujjaskosbornak és a szúnyoglábu bibircsvirágnak.

A tájvédelmi körzet állatvilágának összetételét elsősorban annak hegyvidéki jellege és nyugati fekvése határozza meg. Számos ritkán szem elé kerülő állatfajnak csak ez a terület biztosít élőhelyet hazánkban, megőrzésük ezért mindannyiunk felelőssége. Kiemelendő közülük három ragadozó bogárfaj: az alhavasi, a kárpáti és a feketebordás aranyfutrinka, valamint a rovarfogyasztó havasi cickány.

Mik azok az állatfajok, melyekkel -kis szerencsével- bárki találkozhat?

A tél elmúltával az erdei tócsákban barna varangyok, gyepi békák és sárgahasú unkákat petecsomóit pillanthatjuk meg melyekből hamarosan ebihalak kelnek ki. Ilyenkor keresi fel a hegység patakjait a foltos szalamandra, hogy a gyengébb sodrású öblözetekben lerakja lárváit. A melegebb napokon fali gyíkok bújnak elő a kövek repedéseiből. A madárvilág tagjai közül elsőként a harkályok dobolására figyelhetünk fel. A gyakori nagy fakopáncs és zöld küllő mellett a bükkerdőkben fekete harkály jellegzetesen nagy, szögletes vésésnyomai jelennek meg, és hallhatjuk a területüket védő madarak éles kiáltását is. A lábön száradt, facsonkokkal és kidőlt fatörzsekkel tarkított bükkösökben a fokozottan

osztrák zergevirág

őszi erdő

Írottkő

A Kőszegi-hegység, egyben a Dunántúl legmagasabb pontja a 883 m magas Írottkő v. Szálkő. Régi neve, a Fenyő-hegy, a környék jellemző jegenyefenyveseire utal. 1909-ig az Árpád-kilátó, leomlása után 1913-tól pedig az Írottkő-kilátó magasodik a hegy csúcsán. A kilátó egyik része Magyarország, másik Ausztria területén fekszik. Tetejéről pazar kilátásban lehet részünk. Jó időben még a Fertő-tóig és a Balatonig is ellátni. 1990 óta szabadon látogatható, 2003 óta pedig gyalogos határátkelőként is működik.

Az Írottkő a Szabó-hegyi buszmegállóból 13 kilométeres túrával kb. 5 óra alatt, a Hörmann forrástól 2,5 kilométer megtételével 45 perc alatt érhető el.

Írottkő-kilátó

Szent Vid

Velem község fölött, az 582 m magasságban található Szent Vid hegyen telepedtek meg a vidék első lakói. Már a kőkori ember és az ie. II. évezredből illír bronzművesek nyomait is megtalálták itt. Az ie. IV-III. században kelták, később pedig rómaiak vették birtokba a tájat. A hegy lábánál avar temetőre is bukkantak. A XIII. században kisebb erődítmény állt a hegyen, 1713-ban pedig egy kápolnát építettek ide. Ennek utódja a barokk stílusjegyeket viselő, 1859-ben épült Szent Vid-templom. A területen 1973-tól ásatásokat folytattak. A feltárt leletek eredményeképpen napjainkra a környék értékes régészeti lelőhelyé vált.

Szent Vid

A Szent Vid a Szabó-hegyi buszmegállóból 10 kilométeres túrával kb. 3 óra alatt, Velemből pedig 30 perc alatt érhető el.

A tájvédelmi körzet meghatározó részét alkotó Kőszegi-hegység a Keleti-Alpok része. Északról a Gyöngyöspatak, kelet és dél felől a Vasidombvidék, délnyugatról a Pinkapatak, míg nyugatról a Borostyánkő-hegység határolja. Kisebb részben Vas megyében, kétharmada pedig Burgenlandban található. A Szombathely irányából érkező utazót a Pintér-tetőtől az Írottkőn át húzódó főgerinc megkapó látványa fogadja. A 600-800 méter magas gerincről meredek falú, hosszan elnyúló völgyek futnak le, melyek Kőszeg-hegyalja lankáiról simulnak a Gyöngyös-síkjába. A hegységet főként kristályos palák alkotják, melyekből meredek sziklafalak nem alakultak ki. Látványos előfordulásaik az erdők mélyén álló kövek, a Bozsok fölötti Kalaposkő és az Asztalkő. Az alattuk húzódó hegyoldal gazdag a tetszetős zöldpalában, amely szürkészöldre színezi az árkokban lefolyó vizet.

Ingókő

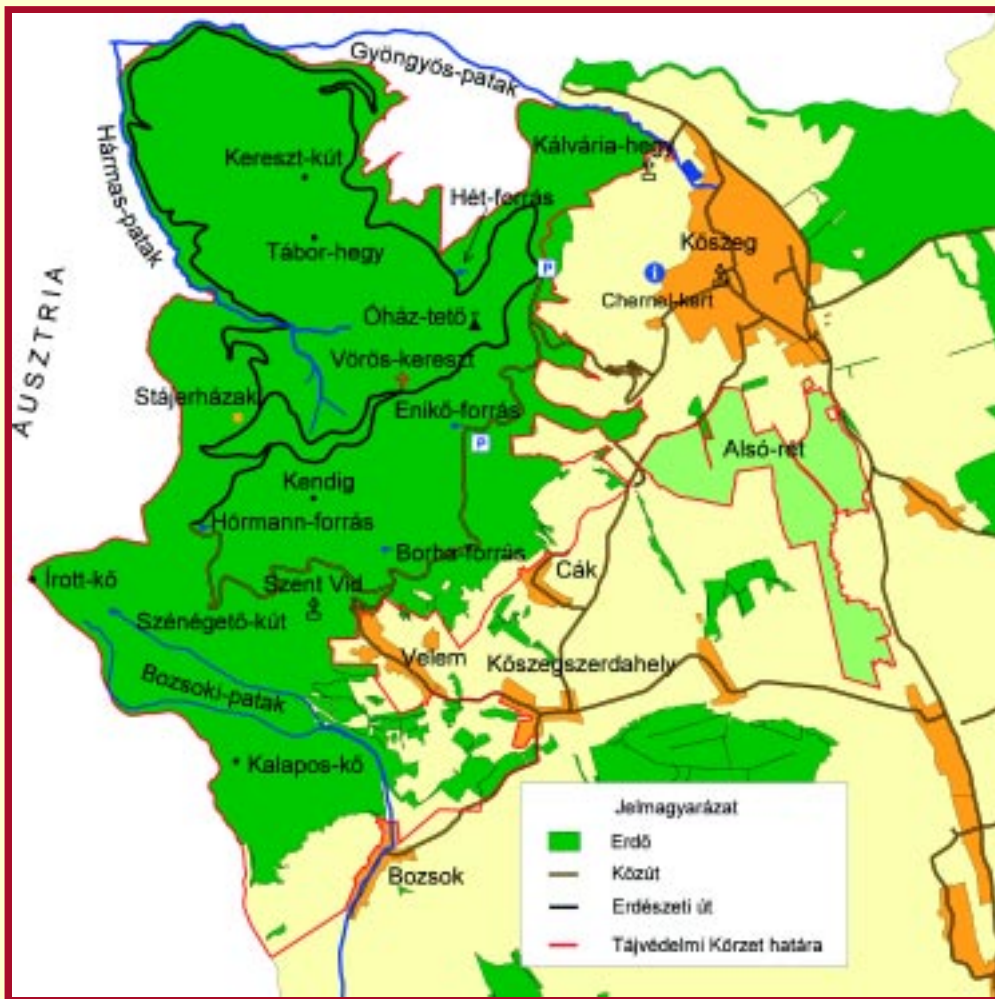
A Kőszegi-hegység flórája rendkívül változatos. Sötéten zöldellő fenyvesek, szurdokerdők, lomberdők, francia-perjés kaszálórétek és kékperjés láprétek egyaránt találhatóak itt. A vidék több neves természettudóst magával ragadott. Botanikai kutatásokat végzett a területen Carolus Clusius, Freh Alfonz, Waisbecker Antal, Borbás Vince és Gayer Gyula.

osztrák tárnicska

Növényföldrajzilag a tájvédelmi körzet két jól elkülöníthető részre oszlik: a hegyvidékre és a hegyaljára. A hegyvidék uralkodó erdőtípusai a mézskerülő tölgyesek, nyugat-dunántúli bükkösök, a jórészt telepített luc- és erdeifenyvesek, továbbá a hegyvidéki égerligetek. A határ mentén, erdőszegélyeken nyíres-csarabosok húzódnak.

A hegyalja egykor kiterjedt szelídgesztenye ligeteiből ma már csak hírmondóba találunk kisebb foltokat.

Órségi Nemzeti Park Igazgatóság
 9941 Óriszentpéter, Siska szer 26/a.
 Tel.: 94/548-034, Internet: www.orseginpi.hu

Szolgáltatásaink:

- csoportvezetés, előadások természetvédelmi és néprajzi témakörben
- erdei iskolákhoz terepi programok és kézműves foglalkozások szervezése
- családoknak és csoportoknak szálláslehetőség

Kiadja: Órségi Nemzeti Park Igazgatóság, Óriszentpéter
 Felelős kiadó: dr. Markovics Tibor igazgató
 Szöveg: Kóródi Blanka, Németh Csaba
 Fotó: Kóródi Blanka, dr. Markovics Tibor, Németh Csaba
 Előkészítés: TOSO Kft., Szentgotthárd

Készült a Miniszterelnöki Hivatal Turisztikai Államtitkárságának és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium támogatásával.

A KŐSZEGI TÁJVÉDELMI KÖRZET

